

УДК 342.6

В. П. Варакута, Г. А. Дробаха, В. В. Колянда

РАПТОВІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ПРИНЦИП ВОЄННОГО МИСТЕЦТВА

На понятійному рівні розглянуто терміни “несподівані дії” та “раптовість дій” військ; наведено процеси несподіваних і раптових дій та надано класифікацію варіантів прояву раптовості у процесі збройної боротьби та її форми.

Ключові слова: Національна гвардія України, система оборони, противник, незаконне збройне формування, спеціальна операція, збройний конфлікт, несподівані дії, раптові дії.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямків розвитку військової науки є розроблення принципів ведення війни (бойових дій, спеціальних операцій тощо), дослідження особливостей їх застосування в сучасних умовах збройної боротьби.

Серед важливих принципів військового мистецтва – принцип раптовості. Уміння досягати раптовості в діях своїх військ і не допускати її в діях противника (НЗФ) завжди було однією з ключових умов досягнення перемоги з найменшими витратами сил, засобів і часу.

Тому дослідження раптовості важливо провести не лише з позиції розвитку військової науки, але й з метою підвищення ефективності виконання завдань військовими частинами оперативного призначення (ВЧОП) та підрозділами (загонами) спеціального призначення (Псп) зі знешкодження противника (НЗФ) в умовах збройного конфлікту.

Раптовість є універсальним чинником, який може бути у будь-якій сфері бойової діяльності ВЧОП і Псп та перетворити для противника (НЗФ) просту ситуацію на складну, коли він втрачає можливість (здатність) впливати на хід бою (операції), змінити обстановку на свою користь. У зв'язку з цим дослідження раптовості має теоретичну та практичну цінність і, в першу чергу, для військової науки.

Знання про “природу” раптовості, чинники, які впливають на неї, та умови, за яких вона однозначно приведе до позитивного результату, суттєво допоможуть відповідним командирам (начальникам) ВЧОП і Псп у процесі організації та здійснення знешкодження противника (НЗФ) у зоні збройного конфлікту.

Таким чином, яскраво виражена практична і теоретична значущість проблеми раптовості для військової теорії та практики, можливість використання набутих знань у різних галузях

воєнної практики, наприклад, організації та проведення спеціальних операцій ВЧОП і Псп зі знешкодження противника (НЗФ) в умовах збройного конфлікту, визначають високу актуальність зазначеної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Раптовість як важливий принцип воєнного мистецтва, що впливає на результат бойової діяльності військ, завжди цікавила науковців військової галузі. Методологічні підходи до її дослідження закладені у працях М. І. Дяченка [1, 2, 3], а також Н. Ф. Феденка [4]. У подальшому А. М. Столяренко виявив особливості військової раптовості в контексті проблеми бойової готовності військ, описав деякі психологічні умови її досягнення і запобігання їй [5]. А. В. Краснов запропонував ідею ситуаційного аналізу й обґрунтував необхідність оцінювання психологічних чинників при опису ситуацій льотних формажорних обставин і передумов до них [6]. К. Я. Лазарь, А. Ф. Яшин, А. І. Аристов розглянули співвідношення психологічної підготовки воїнів до ефективних дій в екстремальній обстановці, а також проблему психологічної готовності, що є однією з основних психологічних умов запобігання раптовості [7]. А. Я. Анцупов досліджував раптовість на тактичних навчаннях і в лабораторних умовах, встановивши динаміку впливу цього чинника на ефективність навчально-бойової діяльності [8, 9].

П. А. Корчемний вивчав інтенсивність і динаміку принципу раптовості у процесі бойової діяльності льотчиків. Він обґрунтував залежність фактора раптовості від бойового досвіду і характеру бойових завдань, що виконуються [10].

Проте у військовій науці на сьогодні досі не проведено глибокого наукового дослідження щодо сутності раптовості як такої. Немає досліджень, що стосуються відмінностей у поняттях “несподіваності дій” і “раптовості дій”. До кінця не досліджені чинники, які

сприяють виникненню раптовості, а також час, коли вона починається і коли закінчується. Не проведено оцінювання раптовості як події та умов обстановки, які позитивно або негативно впливають на результат бойових дій військ.

Мета статті – дати обґрунтоване визначення поняттям “несподіваність дій” і “раптовість дій”; дослідити класифікацію варіантів прояву раптовості у процесі збройної боротьби та визначити чинники, які впливають на раптовість дій.

Виклад основного матеріалу. Однією із функцій Національної гвардії України є участь у спеціальних операціях зі знешкодження противника та НЗФ на території України в умовах збройного конфлікту, а також у заходах, пов'язаних із припиненням терористичної діяльності.

З цією метою до складу Національної гвардії України введені військові частини оперативного призначення (ВЧОП) та підрозділи (загони) спеціального призначення (Псп), які під час виконання службово-бойових завдань (СБЗ) у конкретних умовах бойової обстановки можуть застосовувати фактор раптовості.

У теорії воєнного мистецтва і практиці є два поняття у діях військ, які описуються як “несподівані дії” або “раптові дії”. Часто ці поняття ототожнюють, вважаючи їх рівнозначними. Проте є різниця, яка полягає у тому, що несподіваність – це подія, яку противник не передбачив і не очікував, і це для нього стало новиною. Несподіваність дій починається з динамічної фази (відхід, маневр, зосередження зусиль на напрямку дій тощо) і закінчується усвідомлюванням противником того, що ці дії протидіючою стороною здійснюються або уже здійснилися. Сам термін “несподіваність” не передбачає характеру бойових дій, їх динамічність або статичність, і тим більш не характеризує,

активні ці дії або, навпаки, пасивні.

Несподіваність дій – це подія, коли противник (НЗФ) зовсім не замислювався про можливість початку якихось бойових дій з боку ВЧОП (Псп). Вона може досягатися або на самому початку спеціальної операції (бойових дій), коли ознак підготовки ВЧОП (Псп) до неї не було зовсім, або коли ВЧОП (Псп) здійснює абсолютно неймовірний маневр, зосереджує зусилля, здійснює відхід (обхід) тощо, коли за законами логіки цих дій не повинно бути. Тобто несподіваність дій починається з активної фази їх втілення в практику і закінчується часом усвідомлення противником (НЗФ), що вони здійснюються або уже здійснилися (рис. 1).

Раптовість же має місце тоді, коли противник (НЗФ) очікує бойової дії (атаки, нападу, наступу, вогневого удару тощо) з боку ВЧОП (Псп), але прораховується в термінах, напрямках, у чисельності сил і засобів та ін.

З психологічної точки зору раптовість полягає у створенні у противника ілюзій антиципації, тобто вміння суб'єкта діяльності тією або іншою мірою (у певній формі) передбачати майбутні події або розвиток подій і результати цих подій [11].

На відміну від несподіваності, раптовість дій є одним із найважливіших принципів воєнного мистецтва, яка полягає у виборі найбільш сприятливого моменту (часу) для застосування сил і засобів з метою захоплення ініціативи і переваги над противником (НЗФ).

У принципі раптовість дозволяє застати противника (НЗФ) зненацька, викликати у його бойових порядках паніку, паралізувати волю до опору, різко знизити боєздатність, дезорганізувати управління. При цьому створюються сприятливі умови для здобуття перемоги навіть над переважаючими силами противника (НЗФ) за найменших втрат ВЧОП або Псп.

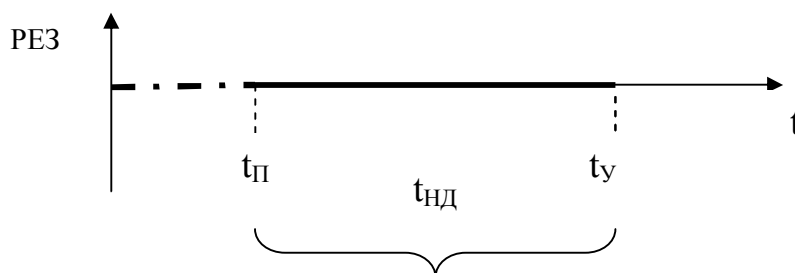

Рис. 1. Процесграма несподіваних дій:
 $t_{\text{П}}$ – час на підготовку і початок несподіваних дій; $t_{\text{НД}}$ – час несподіваних дій;
 $t_{\text{У}}$ – час усвідомлення противником несподіваних дій

Раптовість дій – поняття широкого розуміння, тому що вона включає вищий ступінь несподіваності дії ВЧОП (Псп) і має продовження у рішучому русі у напрямку противника (НЗФ) для здійснення активних практичних дій (атаки, наступу, штурму, вогневого удару, нальоту, диверсії та ін.), що призводить до кризової ситуації та змушує його різко змінювати прийняті рішення і плани, наприклад, вступати у бій за несприятливих для нього умов у момент, коли він не готовий або не може вчинити опір.

Отже, раптовість починається з несподіваних у відношенні до противника (НЗФ) дій, а закінчується позитивним результатом, наприклад, проведенням спеціальної операції (бою) за відсутності або слабкого (несвоєчасного) опору противника (НЗФ).

Проте може виникнути ситуація, коли противник (НЗФ) спромігся своєчасно вжити контрзаходи і порушити фактор раптовості з боку ВЧОП (Псп), що може призвести до негативного результату, невиконання замислу раптових дій (рис. 2).

Період часу для підготовки і початку раптових дій ($t_{п}$) ВЧОП (Псп) напряму залежить від професійної підготовки і кваліфікації командирів (начальників), повноти всебічного забезпечення та стану озброєння і військової техніки, які залучаються до здійснення раптових дій.

Час початку, строк і сила опору ($t_{пд}$) та час зриву раптових дій ($t_{зрд}$), прямо пропорційні спроможності командування (штабу) противника (НЗФ) своєчасно усвідомити подію (t_y) і правильно приймати рішення (t_p) на протидію (контрзаходи), швидко, без викривлення передавати команди (розпорядження) (t_i) до безпосередніх виконавців. Неабияку роль при цьому відіграє мобільність сил і засобів, які залучаються до цього опору.

За ступенем реалізації раптовість може бути повною, наприклад, у складі ВЧОП, або частковою – окремими Псп або Псп зі складу ВЧОП, де ведення раптових дій розрізняються масштабами завдань, способом дій та чисельністю особового складу, озброєння і військової техніки, що залучаються до ведення зазначених дій.

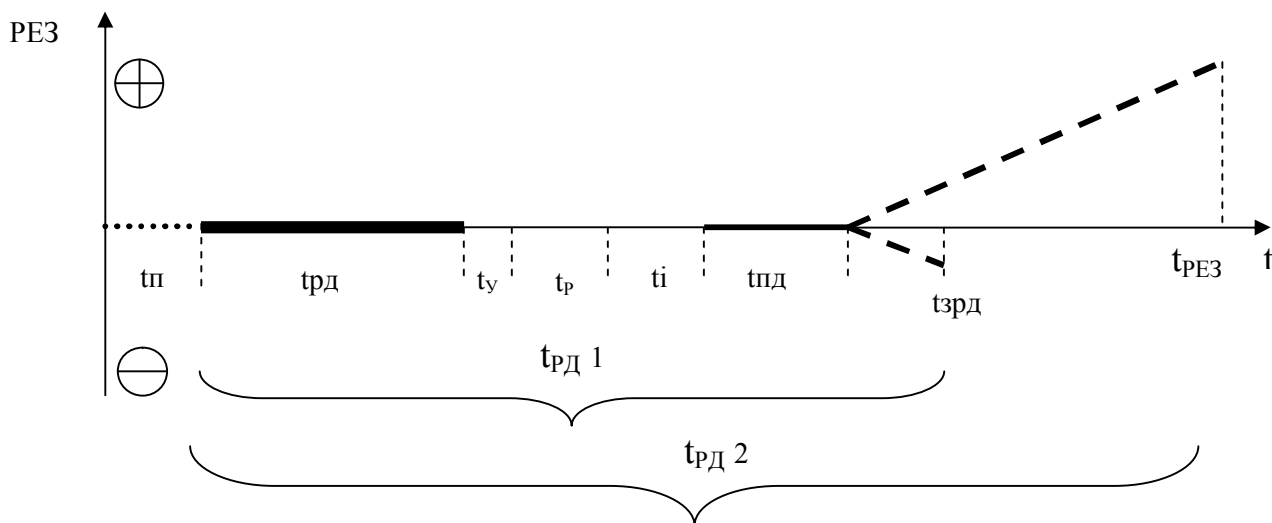

Рис. 2. Процесорама раптових дій:

- $t_{п}$ – час для підготовки і початку раптових дій;
- $t_{рд}$ – час здійснення раптових дій;
- t_y – час визначення та усвідомлення противником (НЗФ) несподіваних дій з боку ВЧОП (Псп);
- t_p – час прийняття противником (НЗФ) рішення на протидію;
- t_i – інерційний час від команди (розпорядження) до практичних дій противника (НЗФ);
- $t_{пд}$ – час початку і строк здійснення опору раптовим діям з боку противника (НЗФ);
- $t_{зрд}$ – час зриву противником (НЗФ) раптових дій завдяки вжитим контрзаходам;
- $t_{РЕЗ}$ – час визначення позитивних результатів раптових дій;
- $t_{рд 1}$ – раптові дії ВЧОП (Псп) не досягли запланованого результату;
- $t_{рд 2}$ – раптові дії ВЧОП (Псп) досягли запланованого результату;

- ⊖ – негативний результат дій;
- ⊕ – позитивний результат дій

Можливі форми прояву раптовості одним із перших досліджував відомий російський військовий учений М. П. Міхневич у своїй праці “Стратегія” (1911 р.). Він пропонував розрізняти раптовість ідей, раптовість техніки і раптовість дій [12].

Цей дослідник вважав, що ідейна раптовість є вельми результативною і застосовується, як правило, на вищих рівнях воєнного мистецтва. Вона виявляється в реалізації вкрай несподіваних для противника ідей і концепцій застосування сил і засобів збройної боротьби і, як правило, приводить до наслідків, що шокують противника.

У сучасному воєнному мистецтві поняття ідейності замінено на поняття концептуального стратегічного розвитку і застосування Збройних Сил України та Національної гвардії України і завчасно запланованих за замислом військових операцій (спеціальних операцій, бойових дій).

Технічна раптовість виявляється на всіх рівнях воєнного мистецтва і є результатом, як правило, несподіваного масового застосування ефективних, проте не відомих противникові засобів збройної боротьби.

Характерним прикладом технічної раптовості тактичного масштабу було застосування в зоні АТО з боку НЗФ систем залпового вогню “Град” і безпілотних літальних апаратів (БПЛА) розвідки системи “Дрон”. Раптове масоване застосування цих зразків озброєння і засобів розвідки як з території Донбасу, так і з російської території, мало ефект оперативно-тактичного масштабу. Цим пояснюються суттєві втрати в перші місяці збройних зіткнень серед особового складу і військової техніки українських збройних формувань.

Раптовість дій виявляється на всіх рівнях воєнного мистецтва. Вона досягається випередженням противника (НЗФ) у завданні ударів, завданні головного удару в несподіваному для нього місці, здійсненні перегруповань та різного роду маневрів підрозділів ВЧОП (Псп).

Особливо ефективним є здійснення підрозділами ВЧОП несподіваних маневрів з метою виходу у фланг і тил противника (НЗФ) або відведення їх із займаних рубежів для виведення з-під ударів. Інколи раптовість дій може досягатися несподіваною зміною виду (способу) бойових дій (спеціальної операції) або завданням противникові (НЗФ) завчасно

підготовлених прихованих ударів і контрударів.

Як переконує досвід більшості раптово завданих ударів у фланг і тил противника (НЗФ), обхідний маневр здійснювався саме через райони місцевості, що вважалися непрохідними або важкопрохідними.

Залежно від рівня воєнного мистецтва, на якому виявляється раптовість, вона може бути стратегічною, оперативною та тактичною. При цьому слід зазначити: чим вище рівень воєнного мистецтва, тим катастрофічніші наслідки застосування раптовості.

Стратегічна раптовість виявляється в рамках підготовки і ведення стратегічних операцій, кампаній і війни в цілому. Як правило, вона пов’язується з несподіваним для однієї із сторін початком військових дій, застосуванням у ході їх ведення невідомих противникові стратегічних засобів боротьби, способів ведення операцій, прихованим здійсненням стратегічних перегруповань військ і маневру.

З воєнної історії відомо, що цей варіант раптовості виявлявся у всіх формах. Так, досягнута вермахтом стратегічна раптовість нападу на СРСР у червні 1941 р. була повною, навмисно підготовленою ідейною раптовістю [13]. Застосування ядерної зброї по японських містах Хіросіма і Нагасакі у 1945 р. мало характер прояву технічної раптовості стратегічного масштабу і багато в чому сприяло швидкій капітуляції Японії. А ось блискуче і приховано проведене влітку 1945 р. стратегічне перегруповання радянських військ із Західного на Далекосхідний театр війни стало для японців чинником стратегічної раптовості. При цьому виявилася вона у формі раптовості дій.

Оперативна раптовість може виявлятися у процесі ведення операцій різного масштабу і типів у різних формах. Її прояви в основному дуже схожі на прояви стратегічної раптовості і розрізняються лише масштабами дій і наслідків, які можуть належати до оперативно-стратегічного, оперативного та оперативно-тактичного рівнів воєнного мистецтва.

Тактична раптовість виявляється у ході ведення бойових дій будь-якими тактичними формуваннями (ВЧОП, Псп) – від бойового розрахунку вогневого засобу до частини або з’єднання (бригади). Переважно виявляється у формі раптовості дій, проте може виявлятися і в інших формах. Її прояви зазвичай

пов'язуються із завданням несподіваних вогневих ударів, застосуванням дій засідок, нальотів, диверсій, здійсненням украй несподіваного тактичного маневру, вжиттям невідомих противникові (НЗФ) зброї, прийомів і способів дій (рис. 3).

Перш за все цікава, з точки зору практики, завчасно підготовлена для противника раптовість. Як правило, вона є складовою частиною застосованої командиром (начальником) військової хитрості. Раптовість має мету: застати противника (НЗФ) зненацька, викликати у ворожого командування вкрай несподіваними діями ВЧОП (Псп) психологічний ступор, змусити його до не адекватних дій, судорожної реакції, підірвати морально-психологічну стійкість військ, а то і викликати масову паніку.

Ці цілі досягаються виконанням деяких завдань, пов'язаних з оману противника стосовно свого дійсного стану і намірів, випередженням його у діях, умілим використанням умов місцевості, екстремальних погодних умов, пори року, доби і тому подібне. При цьому омана противника здійснюється шляхом приховування положення, складу і стану ВЧОП (Псп), замислів і планів командування, а також уведенням керівництва противника

(НЗФ) в оману стосовно дійсних намірів, створенням у свідомості його вищих посадових осіб помилкових уявлень про них. Найважливішим інструментом виконання цього завдання є заходи маскування. Досягнута проведеними заходами омана реалізується випереджувальними, швидкими і рішучими діями ВЧО (Псп) з критичних для противника об'єктів і в критичних для нього районах, що зрештою приводить до виникнення чинника несподіваності. Дуже важливо, щоб успіх реалізованої несподіваності був негайно й енергійно розвинений уведенням у дію додаткових сил.

На ступінь, значення і здійснення раптовості впливають:

– політична і стратегічна підготовки операції у тому розумінні, щоб початок її був якомога несподіваним для противника (НЗФ);

– збереження у прихованості цілей своєї політики (намірів), стратегії та стану підрозділів військових формувань Національної гвардії, засобів, озброєння і взагалі будь-якої підготовки спеціальних (військових) операцій. А для цього має перебувати під суровим контролем преса як на театрі військових дій (у зоні збройного конфлікту), так і за її межами; всяка штабна служба ВЧОП повинна бути організована так,

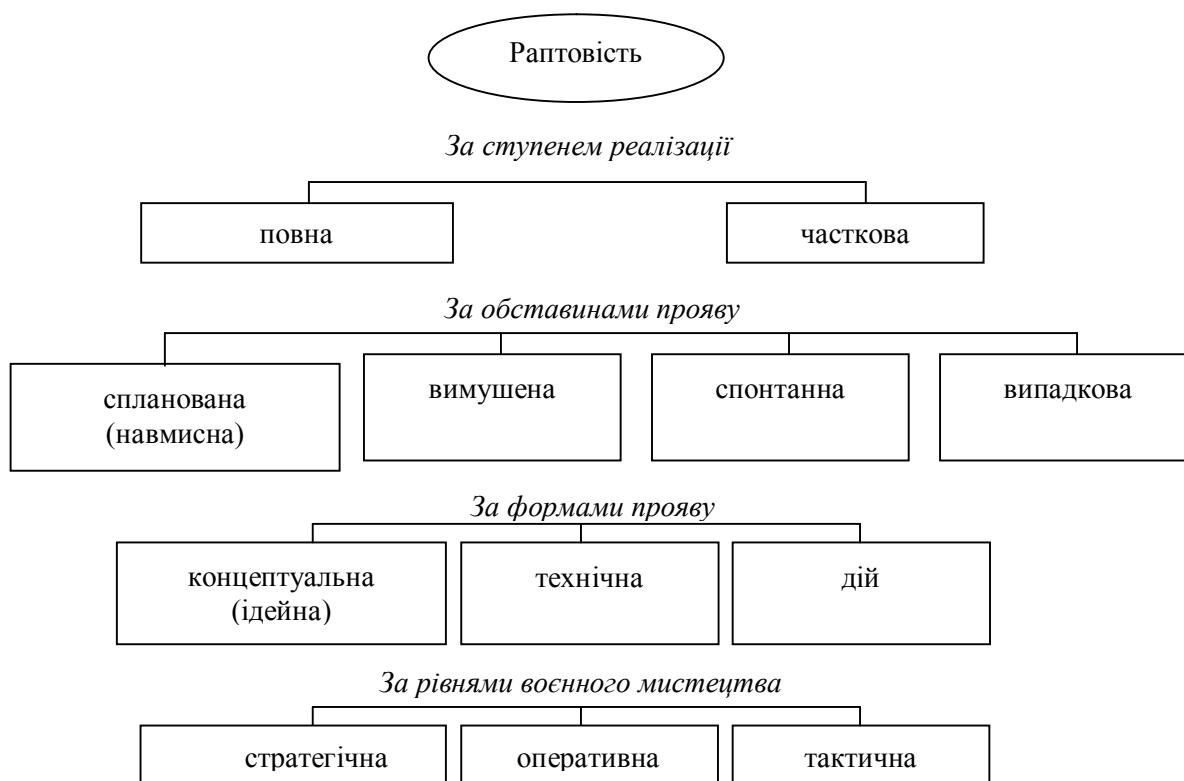

Рис. 3. Класифікація варіантів прояву раптовості у процесі збройної боротьби

щоб розвідка противника (НЗФ) не змогла отримувати відомості про плани дій та їх виконання. Поширення хибних чуток про військові дії за допомогою друку, радіо, телебачення, спеціальних агентів (як правило, цивільних), шпигунів і місцевих жителів може принести величезну користь, так само, як і здійснення будь-яких хибних приготувань, які інколи пов'язані із значною витратою сил і засобів, наприклад, побудова складів продовольства, спорудження укріплень, переправ тощо, а також виконання хибних демонстративних дій, які, погрожуючи противникові (НЗФ), привертають його увагу і відволікають його сили у хибному напрямі, що забезпечує раптовість у дійсному напрямі дій ВЧОП (Псп).

Відвертання раптових дій з боку противника здійснюється виключно на базі достовірного передбачення тенденцій розвитку обстановки шляхом ведення ефективної розвідки, постійною перевіркою і повторною перевіркою розвідувальних даних, а також урахуванням можливості проведення противником (НЗФ) обманних заходів і дій військ.

Велике значення для послаблення наслідків можливої раптовості під час організації взаємодії має відпрацювання чітких алгоритмів дій військ у разі різних, можливо, на перший погляд навіть фантастичних, але ймовірних змін обстановки.

Із викладеного вище можна виділити основні складові раптовості дій:

- прихованість підготовки до дій;
- несподіваний для противника (НЗФ) час початку дій;
- прихованість місця, напрямку, сили та інтенсивності завдання удару;
- застосування нових нестандартних для противника прийомів і способів бойових дій;
- збереження ініціативи, стрімкість, рішучість та активність дій;
- дезінформація, введення противника в оману, хибні, відволікаючі та демонстративні дії, маскування, рефлексивне управління;
- прихованість сил і засобів, які залучаються до дій.

Аналіз наукових джерел дозволяє виділити основні форми раптовості. До них належать:

- раптовість часу початку бойових дій;
- раптовість місця (напрямку) початку бойових дій;
- раптовість сили й інтенсивності удару;

– раптовість застосування великої кількості сил і засобів, які залучені до бойових дій;

– раптовість способу або методу збройного протистояння;

– раптовість виду бойових дій та способу їх початку;

– раптовість поєднання різних видів бойових дій;

– раптовість характеру власної реакції на хід бойових дій;

– раптовість наслідків бойових дій.

Особливо благодатним підґрунтям для раптовості дій є шаблонність мислення командирів і діяльності штабів противника (НЗФ) з планування бойових дій, схильність до одних і тих же самих схем дій військ, наявність у командирів сталого способу реагування на стандартні ситуації у бойовій обстановці.

Отже, маскуванню, введенню противника в оману, раптовість і знання їх феноменології, психологічних механізмів та основних форм – атрибути сучасних воєн і збройних конфліктів.

Раптовість вимагає від командира сміливості, рішучості та швидкості реагування на будь-які зміни обстановки, постійної активності, ініціативи та творчості у застосуванні озброєння і військової техніки у місцях збройного зіткнення з противником (НЗФ). Наявність таких якостей у багато разів збільшує силу і потужність підрозділів ВЧОП (Псп). Ось чому бойові дії, що ведуться з урахуванням принципу раптовості, приголомшують противника (НЗФ), паралізують його волю до перемоги і дають змогу меншими силами за короткий термін завдати йому поразки.

Неправильно вважати, що досягти раптовості можна лише у тому випадку, коли є можливість приховати свої дії від противника (НЗФ). Цим недооцінюються активні шляхи досягнення раптовості й обмежуються способи її досягнення. Прихованість – це лише одна з умов досягнення раптовості. Вона мала і має дуже важливе значення, проте слід зважати на те, що в сучасних умовах досягти прихованості завдяки особливостям військової техніки, а також за наявності сучасних засобів розвідки значно важче. Інші якості військової техніки (танків, БТР, БМП і т. ін.) – мобільність, маневреність і велика сила вогню – також дають змогу досягти несподіваності дій підрозділами ВЧОП або Псп.

Прийомів і способів, за допомогою яких можна досягти раптовості, багато. Оригінальність їх у кожному окремому випадку залежатиме від винахідливості командира. Потрібно тільки постійно стежити за ходом бою, своєчасно помічати слабкі сторони у діях противника (НЗФ) і негайно завдавати йому нищівних ударів.

Як переконує досвід сучасних війн і збройних конфліктів, найефективніший шлях, що веде до досягнення раптовості – це детальна організація бою, сміливість, швидкість і нестримність дій, а також умілий маневр вогнем і бойовими порядками підрозділів. Крім того, досягненню раптовості, як правило, сприяють якісна організація розвідки, спостереження і збереження в таємниці замислу майбутнього бою. Чим повніше командир знає обстановку і наміри противника (НЗФ), його сильні та слабкі сторони, тим кращих результатів дозволяє досягти раптовість.

Отже, для досягнення раптовості командирові необхідно напружити всі свої зусилля і застосувати всі творчі здібності. Раптовість у бойових діях малочисельних загонів, підрозділів (Псп, розвідувально-ударних груп і т. ін.) може бути досягнута в результаті таких дій:

- застосування високої мобільності, сміливого і швидкого маневру у зоні зіткнення з противником (НЗФ);
- максимального скорочення часу на підготовку до бою з метою випередження противника (НЗФ) на початку бойових дій;
- застосування прихованості дій, маскування місця і часу удару по противникові (НЗФ);
- випередження противника (НЗФ) у застосуванні несподіваного, влучного і зосередженого вогню зброї та військової техніки;
- масованого удару танків (БТР, БМП) по найбільш уразливих або слабо захищених місцях бойового порядку противника, головним чином, по його флангу і тилу;
- умілого і своєчасного використання результатів бойового застосування по противнику вогневих ударів систем залпового вогню, авіації, артилерії тощо;
- застосування нових тактичних прийомів і способів ведення бою, а також демонстративних і хибних дій з метою введення противника в оману;
- правильного й умілого використання характеру місцевості та умов обмеженої видимості (ніч, туман тощо).

Отже, командирові завжди слід уникати застосування шаблонних і давно відомих прийомів досягнення раптовості.

Висновки

Таким чином, раптовість дійсно є важливим принципом воєнного мистецтва, застосування якого створює вагомі передумови перемоги, а відвернення її застосування з боку противника – найважливіший обов'язок командирів (начальників) і штабів військових формувань Національної гвардії України. Принцип раптовості повинен застосовуватися на всіх рівнях воєнного мистецтва. Раптовість може проявлятися повністю або частково, навмисно, випадково або спонтанно у формі раптовості ідей, технічної несподіваності та несподіваності дій і охоплювати різні рівні воєнного мистецтва: стратегічний, оперативний або тактичний.

Проблемність питання подальшого наукового дослідження раптовості як принципу воєнного мистецтва полягає в тому, що немає чіткого розуміння, від яких конкретних внутрішніх і зовнішніх факторів залежить вона у тій або іншій бойовій ситуації, коли дії вважаються несподіваними, а коли – раптовими. Бракує математичних моделей і методичних апаратів, які б прогнозували ефективність кінцевого результату раптових дій у конкретній бойовій обстановці. Тому у подальших наукових дослідженнях доцільно визначити й обґрунтувати показники, які характеризують раптовість як процес ведення військових дій у різних умовах бойової обстановки і завдяки яким можна розрахувати кінцевий результат дій ВЧОП і Псп зі знешкодження противника (НЗФ) в умовах збройного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Дьяченко, М. И. Психологические основы деятельности командира [Текст] / М. И. Дьяченко, Е. Ф. Осипенко, Л. Е. Мерзляк. – М. : Воениздат, 1978. – С. 17.
2. Дьяченко, М. И. Психологические последствия воздействия боевой обстановки [Текст] : учеб. пособие / М. И. Дьяченко, Е. Ф. Осипенко, Л. Е. Мерзляк. – М. : Минобороны РФ, 1992. – С. 22–28.
3. Дьяченко, М. И. Психологический анализ боевой деятельности советских воинов [Текст] / М. И. Дьяченко. – М. : ВПА, 1974. – 107 с.
4. Феденко, Н. Ф. Психология личности воина-пограничника в условиях воинской

деятельности по охране государственной границы СССР [Текст] / Н. Ф. Феденко, П. И. Сергеюк. – М. : Воениздат, 1980. – 262 с.

5. Столяренко, А. М. Психология боевого дежурства и корабельной вахты [Текст] / А. М. Столяренко. – М. : Воениздат, 1972. – 176 с.

6. Краснов, А. В. Достижения внезапности авиацией в современной войне [Текст] / А. В. Краснов // Военная мысль. – 1976. – № 8. – С. 34–42.

7. Лазарь, К. И. К вопросу о внезапности и неожиданности [Текст] / К. И. Лазарь, А. А. Яшин // Военная мысль. – 1989. – № 3. – С. 22–30.

8. Анцупов, А. Я. Внезапность понятие конкретное [Текст] / А. Я. Анцупов, А. И. Омелькин // Армейский сборник. – 1995. – № 11. – С. 8–10.

9. Анцупов, А. Я. Риск в бою [Текст] / А. Я. Анцупов // Вестник противовоздушной обороны. – 1985. – № 3. – С. 13–17.

10. Корчемный, П. А. Психологические аспекты повышения эффективности деятельности летных экипажей по обучению курсантов [Текст] : дис. ... канд. психол. наук / П. А. Корчемный. – М., 1979. – 185 с.

11. Омелькин, А. И. Психологические условия достижения и предупреждения внезапности в войнах и военных конфликтах [Текст] : дис. ... канд. психол. наук / А. И. Омелькин. – М., 1997. – С. 156.

12. Михневич, Н. П. Стратегия [Текст] / Н. П. Михневич. – СПб., 1911. – Кн. 1. – С. 37.

13. История Второй мировой войны [Текст]. – М. : Воениздат, 1978. – Т. 9. – С. 82–85.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2015 р.

УДК 342.6

В. П. Варакута, Г. А. Дробаха, В. В. Колянда

ВНЕЗАПНОСТЬ КАК ВАЖНЕЙШИЙ ПРИНЦИП ВОЕННОГО ИСКУССТВА

На понятийном уровне рассмотрены термины “неожиданные действия” и “внезапные действия” войск; приведена процессограмма неожиданных и внезапных действий и представлена классификация вариантов проявления внезапности в процессе вооруженной борьбы.

Ключевые слова: *Национальная гвардия Украины, система обороны, противник, незаконное вооруженное формирование, специальная операция, вооруженный конфликт, неожиданные действия, внезапные действия.*

UDC 342.6

V. P. Varakuta, G. A. Drobakha, V. V. Kolianda

SUDDENNESS AS MAJOR PRINCIPLE OF ART OF WAR

At concept level the considered terminologies “unexpected actions” and “suddenness of actions” of troops, resulted the processors of unexpected and sudden actions and the given classification of variants of display of suddenness in the process of the armed fight.

Keywords: *National Guard of Ukraine, defense system, enemy, illegal armed formation, special operation, armed conflict, the unexpected, sudden actions.*

Варакута Володимир Павлович – кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри тактики Національної академії Національної гвардії України

Дробаха Григорій Андрійович – доктор військових наук, професор, головний науковий співробітник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України

Колянда Валерій Вікторович – старший викладач кафедри тактики Національної академії Національної гвардії України